

TÜRKİYE'DE, "EĞİTİMDE ETKİNLİK" İLKESİ UYGULAMALARI

Cavit BİNBAŞIOĞLU

"ETKİNLİK" KAVRAMI:

"Etkinlik", eğitimde, öğrencinin, bedensel ve zihinsel çalışma halinde iken, bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazanmasını yahut kalıcı davranışlar edinmesini sağlayan bir ilkedir. Bu ilkeye uygun çalışma şekillerine, eğitim kitaplarımızda, "faal metot", "aktif metot", "yaparak ve yaşayarak öğrenme metodu" gibi değişik adlar verilmiştir. Buna, "iş ilkesi" ya da "iş yöntemi" gibi adlar da verilmektedir.

Geleneksel okullarda eğitim ve öğretim çalışmalarında öğrenci, adeta bir "alıcı" durumunda idi. Öğretmen, bilgiyi öğrenciye anlatmaya çalışarak öğretirdi. Böyle bir öğretim, sonuçta, bir "ezberleme yöntemi"ne dönüşürdü. Çünkü, sonradan öğrenci, konuyu ezberleyerek öğretmenin karşısına çıkar. Bu suretle, konuyu öğrenmiş olduğunu kanıtlamaya çalışırdı.

Etkinlik ilkesinde, önemli olan, çocuğun, ilgi duyarak, isteyerek, bir konuyu bedensel ve zihinsel bir çaba ile bir iş ya da eser üreterek öğrenmesi söz konusudur. Bunun için, bu ilkenin uygulandığı okullara, "İş Okulu", "Yeni Okul", "Aktif Okul" gibi adlar da verilir. Daha sonra bu ilke, yöntem ve okul adları, "Etkin Öğretim" şeklinde bütünleşmiştir.

CUMHURİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE "ETKİNLİK" İLKESİ

Cumhuriyet döneminden önce eğitimde "etkinlik" ilkesiyle ilgili fazla ve belirgin bir çaba pek yoktur. Ancak, buna hazırlayıcı nitelikte bazı eğitimcilerin kişisel görüş ya da önerileri vardır;

Derslerin "soru-cevap" ve "buldu-

rucu" (tekşifi) biçimde işlenmesi gibi. Gerçi böyle bir yöntemin kullanılması da bir ölçüde, etkinliğe yönelik bir davranıştır. Ama, bu da, konunun önemi ve değerini kapsayacak bir düzeyde değildir.

İkinci Meşrutiyet döneminde geleneksel öğretim ve eğitime karşı en şiddetli tepki, eğitimci İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dan geldi. O, 1912 yılında yayımladığı "Talim ve Terbiyede İnkılâp" adlı kitabında ezberci eğitime hücum etmiştir. Onun yarattığı bu ortam, özellikle yabancı dil bilen diğer eğitimcileri de etkileyerek, şu ya da bu şekilde cumhuriyet dönemine kadar sürmüştür. Bu dönemde, bazı meslek kitaplarında ve meslek dergilerinde arada sırada bu konularda yazı yazan eğitimciler görülmüştür. Fakat, konu, bir program ya da öğretim sorunu olarak ele alınmamış, bu alanda ciddi bir çaba gösterilmemiştir.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE "ETKİNLİK" İLKESİ

Bu konuda ilk hareket, Atatürk'ün çeşitli konuşmalarında geçen ameli (pratik) öğretimden sonra, İlköğretimde görülmüştür. 1926'da yayımlanan "İlkokul Programı", öğretimde ilgi, iş ve çalışmayı esas alarak, "etkinlik" ilkesini resmen benimsedi. Programda, "Bütün derslerin, öğrenciyi "kişisel çalışma"ya teşvik edecek şekilde öğretimi, öğretimde imkân elverdiği oranda öğrencinin kişisel ilgilerinin hareket noktası yapılması esastır." (İlk Mekteplerin Müfredat Programı, 1926, s.4)

Bu sırada, yalnız Türkiye'de değil,

dünyada da "etkin öğretim"e karşı büyük bir ilgi görülmüyordu. Avrupa'da "iş okulu", "aktif okul", "ilgi merkezleri sistemi" gibi yeni okul akımları bütün şiddetiyle devam ediyordu. Bunların belli başlı temsilcileri Alman eğitimcisi G.Kerschensteiner (1854-1932), Amerikalı J. Dewey (1859-1952), İsviçreli A. Ferriere (1879-1907), Belçikalı O. Decroly (1871-1932) idi.

Bu eğitimcilerden J. Dewey ve A. Ferriere Türkiye'ye de gelmiştir. Ferriere 1928 yılında İstanbul, Balıkesir ve İzmir gibi büyük kentlerimizde öğretmenlere konferanslar vermiştir. Hatta, İzmir'de Cenevre'deki Uluslararası Eğitim Bürosu'nun bir şubelerini açmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında "eğitimde etkinlik" ilkesiyle ilgili olarak, Türkçeye çevrilen ve Türkçede yazılan kitaplar şunlar olmuştur;

- Dewey, John. **Mektep ve Cemiyet**. Çeviren: Avni (Başman), 1924,1930
- Ferriere, A., **Faal Mektep Usulü**. Çeviren: M. Baha (Arıkan), 1929.
- Ferriere, A., **Faal Mektebin Tatbikatı**. Çeviren: Mustafa (Işıksal), 1932.
- Washburne, C., **Terbiyede İleri Adımlar**. Çeviren: B. Avni (Başman), 1930.
- Kerschensteiner, G., **İş Mektebi Tecrübesi**. Çeviren: Mansur (Tekin), 1932.
- Baltacıoğlu, İ. Hakkı. **İçtimai Mektep**. 1932.
- Soysal, M. Emin. **İş Ünitesi Metodu**. 1935
- Yada, Sait. **Yaratıcı İş**. 1944.

- Kerschensteiner, G., **İş Okulu Kavramı**. Çeviren: Fuat Gündüzalp. 1947.

Bu ve benzeri başka eserler, cumhuriyetin ilk yıllarında, önce öğretmenlerin kafasında ve daha sonra da çalışmalarında etkisini gösterdi. Yer yer ve zaman zaman, buradaki fikirleri uygulamaya çalışan meslektaşlar görüldü. Bunlardan yetki sahibi olanlar, bu konuyu ülke çapında ele almak suretiyle, eğitim tarihinde reform niteliğinde kalıcı izler bıraktılar. Bunlardan biri, "Köy Enstitüsü" adıyla bilinen uygulamadır. Bunun da temelinde "etkinlik" ilkesi vardır. Diğer öğretim kurumlarımızda bu derece bir etkinliğe gidilememişse de, buna uygun ilkelerin, imkân ölçüsünde okullarda yer alması, öğretim programlarında vurgulanmıştır. Bunu, cumhuriyet döneminde çıkan bütün öğretim programlarında görürüz.

Öğretimde etkinlik ilkesi baş tarafta da belirttiğimiz gibi bilgi, beceri ve alışkanlıkları öğrenciye bir işin yapılması vesilesiyle kazandırır.

Ortamın yeteri kadar hazır olmasının sonucu olacak ki, bu uygulamalar 10-15 yıl içinde tavsadı ve nihayet yavaş yavaş eski duruma doğru bir yöneliş başladı. Fakat, bunun etkisi büsbütün ortadan kalkmadı. Etkinlik ilkesinin uygulanış şeklinde bazı değişiklikler oldu. Eskiden, daha çok, el ve beden etkinliğine verilmiş gibi görülen bu önem, bu sefer, zihin etkinliği şekline dönüşmeye başladı. Yahut etkinlik ilkesinin bu tarzda anlaşılmasına yönelik kanaatler kuvvetlendi. Bunun için 1950'li yıllardan sonra yayımlanan kitaplarda zihin çalışmasına yönelik uygulamalar daha çok yer aldı ve buna da "Aktif Metod", "Aktif Öğretim" ve "Yaparak ve Yaşayarak Öğrenme Metodu" gibi adlar verilmeye başlandı. Gerçekte ise, bu, biraz da kendimizi aldatma idi. Çünkü, baş tarafta

yaptığımız tanımdan da anlaşılacağı üzere, etkinlik ilkesinde zaten bir "zihin çalışması" söz konusu idi.

"Okulda demokratik eğitim" ve "grup çalışması" gibi uygulamaların da özünde "etkinlik ilkesi" vardır. Burada, bunları hariç tutarak, özellikle öğretimde etkinlik ilkesiyle ilgili başlıca görüş ve uygulamaları açıklayacağız:

"Etkinlik ilkesi"ni okulda somut bir biçimde uygulamış olanlar, öğretmen olduktan sonra, bu uygulamaları köy okullarında da devam ettirdiler. Bunların bir kısmı yazılı şekle dönüşerek belgeleşti; fakat, birçoğu bugün emekli durumda olanların anılarında yaşıyor.

Burada belgeler üzerinde durduğumuz için, belgesi olmayan uygulamalara yer veremiyoruz. Ama, şunu biliyoruz ki, eğitimde etkinlik ilkesiyle ilgili çalışmalarını çok başarılı bir şekilde yürütüp de bunları bir yazı ya da kitap haline getirmeyen, özellikle köy ilköğretiminde çalışan yüzlerce, binlerce öğretmen vardır. Bunlar, öğretim konularını, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket ederek, "yaparak ve yaşayarak öğrenme" yöntemi ile öğretmişlerdir. Ortaya, elle tutulur, gözle görülür bir eser çıkarmışlardır. Bu eserler de onların bir ihtiyacını karşılamıştır. Bunları, bugün emekli durumda bulunan ilköğretim müfettişleri yakından bilirler.

Bu uygulamalarda Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleriyle Fen ve Tabiat Bilgisi derslerinde yapılan somut işler, Türkçe, matematik, müzik ve beden eğitimi gibi anlatım dersleriyle ilişkilendirilmiş ve bu derslerde de ayrıca somut ve işe yarar eserler ortaya konmuştur. Böylece, ilkökul programında yer alan "etkinlik" ve "topluluk öğretimi" ilkeleri de, dünyadaki örneklerinden çok daha anlamlı, çok daha yetkin uygulandıkları söylenebilir.

Daha çok "bedensel etkinlikler"

şeklinde algılanan bu çalışmalar, köy enstitülerinin kapatılmasından sonra hızını kaybetmiş, fakat zihinsel etkinliklere karşı ilgi daha çok artmıştır. Bu da ülkede "etkin öğretim" (aktif öğretim) hareketinin başlamasına yol açtı. Etkin öğretim kavramı, "proje yöntemi" (Proje Metodu) ni de kapsıyordu. Böylece, 1950'li yıllar, etkin öğretimle ilgili uygulama ve yayınların âdeta yarış haline geldiği yıllar olmuştur. Örneğin, 1953 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın "öğretmen kitapları dizisi"nde yayımlanan Buca Ortaokulu Müdürü Cemal Onuğur'un yazdığı "Buca Ortaokulunda İş Okulu Denemeleri" adlı kitap, etkin öğretimin orta dereceli okullarda da uygulanabileceğinin güzel bir örneği olmuştur. Yazarın önsözde belirttiği üzere, "bu kitap, yeniye ve daha iyiye doğru atılım yapmak isteyen bir okulun çarpınmaları, didinmeleri ve heyecanları" olarak kabul edilebilir.

Bu kitap, iyi bir eğitim görüşüne sahip bir öğretmenin ortaokul şartlarında bile neler yapabileceğini göstermesi bakımından dikkate değer bir eser olmuştur.

1950-1960 arasında yayımlanan "eğitimde etkinlik" ilkesine (etkin öğretime) ilişkin kitaplar:

- Binbaşıoğlu, Cavit. **Uygulanmış Yeni Öğretim-Eğitim Şekilleri**. 1950.
- Beken, Huriye. **İlkokul Birinci, İkinci ve Üçüncü Sınıflarda Çalışmalarım**. 1950
- Ediskun, Haydar ve Baha Dürder. **Yaparak Öğrenme Metodu**. 1952.
- Özgü, Halis. **Aktif Metotlar**. 1952
- Birgivi, Mebuse. **Proje Usulü ile Uygulanmış Ünite Örnekleri**. 1953
- Çiçek, Mazhar. **Uygulanmış Proje Metodu**. 1953.
- Özgü, Halis **Aktif Metotlar**. 1953

- Onuğur, Cemal. Buca Ortaokulunda İş Okulu Denemeleri. 1953
- Yada, Sait, Aktif Metot ve İş Prensipleri. 1954.
- Aytuna, Hasip Ahmet. Aktif Öğretim Tekniği. 1955.
- Çamoğlu, Ferit. Aktif Okulda Öğretim. 1956.
- Durlu, Refik. Öğretimde Aktüalite, Bütünlük ve Çevre, 1956.
- Binbaşıoğlu Cavit. Uygulamalı Aktif Öğretim Rehberi. 1957
- Öztürk, Hüseyin. Bolu İlkokullarında Proje Metodunu Nasıl Uyguladık. 1958.
- Altınkanad, Emin. İlkokullarda Uygulanmış Yapararak Öğrenme Metodu. 1958.
- Kaya, Kemal. Öğretimde Aktiflik Kavramı. 1959.

Ayrıca, o sırada yayımlanan öğretmen meslek dergilerinde de bu konuya ilişkin yazılar yayımlanmıştır. Bu dergiler şunlardır: İlk Öğretim, Öğretmen, Köy ve Eğitim- Yeni Okul, Gayret, Demet, Tedrisat.

1960'lı yıllarda 1968 tarihli İlkokul Programı'nın hazırlıklarına girişildiği sıralarda da etkinlik ilkesine ilişkin ilgi, "küme (grup) çalışmaları" ile devam etti. Bu arada, yukarıda adı geçen ve benzeri eserlerden yararlanarak, okullarda uygulama yapan öğretmenlerin çalışmalarını gözlemek imkânı bulan Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişi Osman Ülkümen, 24 sayfalık "Öğretimde Aktif Metot Çalışmaları" adında bir kitapçık yayımladı.

Bu kitapçığın getirdiklerini bu incelemenin sonunda belirteceğiz. Bundan önce, etkin öğretim uygulamalarının ülkemizde başladığını göstermeye çalışalım.

ÖĞRETİMDE ETKİNLİK İLKESİYLE İLGİLİ İLK UYGULAMALAR

Yukarıda sıraladığımız kitaplarda

benimsenen "etkinlik" anlayışı, birbirinin aynı değildir. Genelde, kimisi öğretimde öğretmenin etkin olmasına "etkinlik ilkesi" dediği gibi, kimisi de öğrencinin etkin olmasına "etkinlik ilkesi" demektedir. Eğitimde amaçlanan etkinlik ilkesi, öncelikle, öğrencinin etkinliğine dayanan bir ilkedir. Etkinlik ilkesinde, buna ek olarak, öğrencinin somut bir nesne ya da düşünce üretmesi söz konusudur. Bu, bir nesne olabileceği gibi ilke ve beceri de olabilir. Bunların birini kabul edip diğerini kabul etmemek, konuyu yanlış algılamak olur.

"Etkinlik ilkesine, kimisi "ilke" derken kimisi de "yöntem" demektedir. Bunun her ikisini de dikkate almadan "etkin öğretim" (aktif öğretim) şeklinde anlayanlar da vardır. Bu, kavramı daha iyi yansıtmaktadır. Çünkü, her yöntem, az çok "etkin" bir biçimde kullanılabilir. Bu nedenle, "etkin öğretim" terimi, çeşitli öğretim yöntemlerini ve ilkelerini bu arada etkinlik ilkesini en üst düzeyde kullanmaya yönelik çabaların tümünü içerir. Bu durumda, "etkin öğretim", bir tek yöntemden çok, birçok ve yöntemlerin bir bileşkesi olarak kabul edilebilir.

Etkinlik ilkesi öğretimde değişik yöntemleri ve bunun değişik kullanılışlarını etkilediği kadar, belli bir öğretim materyalinin, örneğin, ders kitabının niteliklerini de içerebilir. Çünkü, bütün bunların hepsinin etkinlik ilkesine olduğu kadar öğrenme psikolojisinin verilerine uygun olması da gerekir. Bu konuda yapılan yayınların bir kısmında bunlar dikkate alındığı halde, bazılarında hiç dikkate alınmamaktadır. Bunlar olmadan, etkin öğretimden söz edilemez. Çünkü, gelenek çok kuvvetlidir. Bu anlayış, meslektaşlarımızın kafalarına ve davranışlarına kolay kolay işleyememektedir. Örneğin, hangi çalışmanın "etkinlik ilkesi" olabileceği bir kitapta şöyle belirtilmiştir: "Derste kullanacağımız etkinlik

şudur: Bir konusu, bir amacı, bir tekniği, bir sonucu olan etkinlik". (Ediskun, 1952, s. 10)

Burada verilen örneklerden anlaşıldığına göre, "konusu" dediği şey, örneğin, "okuma parçasının adı", amacı dediği şey, "konunun ana çizgileri", tekniği dediği "konu işlenirken yapılan işlemler ve kullanılan yöntemler", sonucu dediği de "konunun öğrenilmiş olup olmadığını anlamaya yarayan soru, test ve buna benzer denetim etkinlikleridir."

Kimi de etkin öğretimi, bir "küme çalışması" şeklinde anlıyor. Bunlar, öğretimde, belli bir konuyu, öğrenci kümelerine, paylaşıyorlar. Bu kümeler, çalışmalarını sonunda bir rapor hazırlıyorlar. Bu raporların sınıfta sıra ile tartışılması, "etkin öğretim" şeklinde anlaşılıyor. Burada, herkes, belli bir kısmı öğreniyor. Bu husus, başka eserlerde eleştirilmiş ve etkin öğretimin belli bir şekli olmayacağı, her yöntemin etkin bir biçimde kullanılabileceği vurgulanmıştır. Bunlara göre, öğrencinin kendi kendine etkinlik göstererek, "öğretimi", ya da "etkin öğretim"i onun ilgi duyduğu öğrenme konusunu, bir amaçla çözümlemesi ve orada bulduklarını birleştirerek, amaca uygun bir nesne ya da düşünme üretmesi bir (bireşim yapması-senteze ulaşması) demektir. (Binbaşıoğlu, 1957, s.9) Yazar, buradaki "bireşim" sözünü, bir görüşe ulaşmak, bir kural ya da ilke oluşturmak, bir eser yaratmak, bir ürün elde etmek gibi anlamlarda kullanmaktadır. (A.g.e., s.10-11) Ona göre, küme çalışması, etkin öğretimi yalnızca belirlemez. Bunda, küme çalışması kadar, bireysel çalışma ve hatta, sınıf çalışması da gerekebilir. (A.g.e., s.11) O, öğretimin, öğrenme ilkelerine, (güdüleme, sınav-yarınlama (konu ile doğrudan temas edip sorunu çözme çabasında bulunma) ve uygun ödülleme, tasvip etme (pekiştirme ve alıştırma) ilkelerine uygun olmasını istemekte ve buna, bu sırada

"öğretmenin rehberlik yapmasını" da eklemektedir. Bu gerçekleştiği zaman, etkin (aktif) öğretim de gerçekleşir. Kısaca, bu yazara göre, iyi yahut gerçek bir öğretim, zaten etkin öğretimin bütün niteliklerini üzerinde taşır.

1950'li yıllarda, görülen "aktif metot" anlayışı, diğer öğretim programlarından çok, 1968 tarihli İlkokul Programı'nın içine girdi. Bu programda öğretim yöntemi olarak proje yöntemi, gözlem ve deney yöntemi, problem çözme yöntemi, bu arada, küme çalışması yöntemi, demonstrasyon yöntemi... gibi etkin öğretimi daha çok gerçekleştirecek yöntemler kullanılması istendi. (İlkokul Programı, 1968, s.20) Ayrıca, etkin öğretimi gerçekleştirecek bu öğretim yöntemleri, öğretmen yetiştiren okulların "Genel Öğretim Bilgisi" derslerinin konuları arasına alındı. Bu konuda ilk hareket 1940'lı yılların sonlarında Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmeni H. Hüsnü Cırtlı'dan geldi. O, derslerinde uyguladığı etkin öğretime ilişkin yukardaki yöntemleri, 1950 yılında basılan "Genel Öğretim Metodu Çalışma Kılavuzu" adlı bir kitabında açıkladı. Kitabında, bu yöntemleri tanıttığı gibi, kendisi de kitabını bu yöntemlere uygun olarak yazdı.

H. Hüsnü Cırtlı'nın eğitimde uyguladığı etkinlik ilkesine göre, öğretim, çocuk için, hazır ve edilgin (pasif) bir düzen içinde yapılmamalıdır. Öğrenci, öğretimin, bir etkinlik sonucu olduğunun bilincine varmalıdır. Yine onun inancına göre, bilgi, hiçbir zaman, oturan insanın ayağına kadar gelecek bir ilham perisi değildir. O, araştırılan, toprak altından çıkarılan cevherler gibidir. (Cırtlı, 1950, s.1) ve devam ediyor: "Hayati değer taşıyan bir yöntem, havası içinde zihni bir cehit göstermeyen ve bütün kuvvetlerini seferber etmeyen insanın gerçek bilgiden nasip umması boştur... Bir tek ders kitabının, bugünkü durumu,

hakkıyla düzeltereceğine kaani değiliz. Arkasında kitaplık ve başvurma kaynakları bulunmayan, sonunda da uygulama imkânları görülmeyen ders kitabı, faydalı olmak şöyle dursun, ezberciliği teşvik eden, öğrenme yollarını tıkayan zararlı bir araçtır." (A.g.e. s.I-II)

H. Hüsnü Cırtlı, etkin öğretimin somut bir örneğini sunan kitabında, her üniteyi 6 basamakta incelemektedir: (1) Gaye (2) Hedefler, (3) Çalışma konuları (4) İnceleme ve problemler, (5) Açıklamalar, (6) Sonuç.

Burada "Gaye", öğrencinin ulaşması istenen en son düşünceye işaret etmektedir. Hedefler, bu en son düşünceye götüren yolun ilk basamaklarıdır. Çalışma konuları, öğrenciyi hedeflere ulaştıracak etkinlik çeşitlerini oluşturur. İnceleme ve problemler de bir tür çalışma konuları olmakla birlikte bunlar, öğrenciden deney ürünleriyle, okuduklarından edindiklerini birleşim (sentez) yapmayı isteyen birtakım güç problemlerdir. Açıklamalar, "bu işin sonuçlanmasına kolaylık olsun" diye üniteye eklenmiştir. "Sonuç" da öğrencinin kendi kendini yoklamasını ve bir tür kendi kendini denetlemesini hatırlatacaktır... Her ünite, bir öğrenci, yahut öğrenci kümesi (grubu) tarafından işlenecek ve bununla ilgili bir rapor hazırlanacaktır. Sonra, sınıfa sunulacaktır. Öğretmen de -sınıfın bir üyesi gibi- tartışmaya katılabilir. Bu sırada, o öğrenciden farklı olarak- açıklamalarda bulunabilir. Oturum (ders) sonunda, bir sonraki oturumda rapor verecek, öğrenci ya da grup tesbit edilir. Mümkünse, raporla ilgili kimseler hazırlanmaya davet olunur." (A.g.e., s.III)

Burada, her bir ünite, ayrı ayrı öğrencilere ya da kümeye değil, bütün öğrencilere ya da sınıfa verilmektedir. Böylece, herkesin aynı üniteler üzerinde çalışması sağlanmaktadır.

"Bu tür bir öğretimde öğrenciler,

ünite üzerinde çalışırken, kendi kendilerine, bu çerçevede niteliğinde (verilen) plan etrafında, yeni amaçlar, yeni çalışma konuları ve problemler tesbit ederek bunlar üzerinde çalışmalarını sürdürebilirler. Hatta, yapılan açıklamalara da uymak zorunda değildirler. Kitapta yer alan 6 basamağın hepsi, bir ipucu niteliğindedir. Konular, üniteler içinde, zihni uyarımlayacak (tahrik edecek) ve öğrencide kendine özgü düşünceler doğuracak bir biçimde düzenlenmiştir..." (A. g. e, s.V) Böylece, öğrencinin etkinliği öğretimin her evresinde sağlanmış olmaktadır.

"Kılavuzda, öğrencilerin kişisel yaşantılarına, gereğinden fazla önem verilmiş olduğu sanısına varılabilir. Biz, nereden gelirse gelsin, öğrencinin kişisel yaşantılarının, hareket noktası olması şart olduğu kanısındayız. Öğrenciden başlamayan, onun yaşamına dokunmayan bilginin ona yardım edemeyeceği açıktır. Genel olarak, öğretimde işlediğimiz hatalardan biri de, çocuğa, tepeden inme bilgi ile "zaptu rapt altına almak" anlayışından ileri gelmektedir. Çocuklarda gözlediğimiz şaşkınlık, başarısızlık ve zararlı yollara başvurma hallerini, bununla açıklamak gerekir." (A.g.e.,s.V)

Tamamıyla esnek bir biçimde hazırlanan bir plan olan öğretim üniteleri, öğrenci yaşantıları ve kaynak kitaplardan alınacak bilgilerle öğrencinin bir birleşime (senteze) ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Bu tarz bir öğretim, nedense, yaygınlık kazanmamıştır. Bunda bilginin, kitapta hazır olarak bulunmaması, kaynak kitapları sağlama güçlüğü'nün olması ve hepsinden önemlisi, bu tür bir çalışmaya alışık olmayan bir öğretmen kuşağının, geleneksel öğretime yenik düşmesi etken olmaktadır.

Aynı ilkeden hareket eden, fakat uygulanabilirliğini artırmak için, öğrenci etkinliğine ve öğretmen rehberliğine yer veren başka eserler de yayımlan-

miştir. 1959 yılında yayımlanan "Öğretim Metodu ve Uygulama" adlı kitabımız bunlardandır.

Kitapta, her bir ünite ile ilgili olarak; "(1) Amaç, (2) Çalışma ve Araştırma Soruları, (3) Açıklamalar, ve (4) Tartışma Soruları ve Problemler" şeklinde dört bölüm vardır. Öğrenci, dersten önce, "Amaç" ve "Çalışma ve Araştırma Soruları" üzerinde durarak, gerekirse, "Açıklamalar" kısmını da okur ve bundan sonra okula gelir. Burada "Amaç", ünitenin önemini ve değerini belirtici nitelikte yazılmıştır. Öğrenciyi konuya güdüleme görevi yapmaktadır. Bilindiği üzere, Öğrenme Psikolojisi'nin ortaya koyduğuna göre, böyle bir güdüleme olmadan bir şey öğrenmek mümkün değildir. Bunun için, ünitenin bu kısmı, öğrenciyi konuya karşı heveslendirecek, onu, konuyu öğrenmeye yöneltecek şekilde kaleme alınmıştır. Bu, aynı zamanda, öğrenciye, konu ile ilgili olarak, olumlu tutum geliştirmenin de bir yöntemidir.

"Çalışma ve Araştırma Soruları", bir anlamda, ünitenin ya da konunun bir çözümlenmesidir. Buna, öğrenme ve öğretim için gerekli bir plan da diyebiliriz. Burada, ayrıca, öğretim ilkelerine (yakından uzağa, yalından bileşiğe, somuttan soyuta... gibi) uygun olarak öğrencinin atacağı adımlar sıralanmıştır.

Burada, konu ile ilgili olarak, öğrencinin eski yaşantılarına da başvurulmuş ve bunlardan, amaca uygun birer "sonuç" çıkarılmasına rehberlik edilmiştir. Öğrencilerin yaşantıları amacı karşılamaya yetmediği zaman, kitabın "Kaynakça" bölümünde ya da ilgili bölümün dipnotlarında yer alan eserlere başvurması istenmiştir.

Bu suretle, öğrencinin derse hazırlıklı gelmesi sağlanmıştır. Bu kısım, aynı zamanda, bir anlamda, öğretmenin ders planı yerine de geçmektedir. Yani, öğretmen isterse, bu kısmı ders planı olarak kullanabilir. Bu ol-

mazsa, ders planını, bunlardan hareket ederek yeniden hazırlayabilir. Bu kısımda konu, en yalından en karmaşığa kadar, bir düzenle sıralanmıştır. Bunlar, öğrenciye, düşünme, yargılama ve bir kavrama ya da bir ilkeye ulaşma imkanı vermektedir. Öğrenci, bu kısmı, kendi çabalarıyla cevaplandırmaya çalıştığı zaman, öğrenmenin önemli bir aşaması -Thorndike'in öğrenme ilkesi olarak tesbit ettiği ve diğer eğitim psikologlarının da temelde kabul ettikleri- Davranışçı psikologların "sınama-yanılma" ve Gestaltçı psikologların "kavrama" dedikleri "öğrenme" davranışı oluşmuş olacaktır. Bu sırada, öğretmenin rehberliğe ilişkin tutum ve davranışları da, bu süreci kolaylaştıracaktır. Tam bu

sırada ya da bunu izleyen bir zamanda, "Metin" yani "Açıklamalar" kısmı okunabilir. Metindeki grafik, şema ve çizelgelerden yararlanılabilir.

Her şey bitince, öğrenilen şeylerin amaçlara uygun olarak öğrenilip öğrenilmediğini denetlemek için öğrenci, her ünitenin sonunda yer alan "Tartışma Soruları ve Problemler" üzerinde kendi kendine durur. Aklına gelecek yeni problemleri de çözmeye çalışır. Bu sorular öğrencilere ödev olarak da verilebilir. Bunlara tam bir cevap verilebildiği zaman konu öğrenilmiş demektir. (Binbaşıoğlu, 1959, s.3-4) Bu da yaygın bir kullanılış haline gelememiştir. Bundan sonraki gelişmeleri "Son Uygulamalar" başlığı altında inceleyeceğiz.